
TUDI TORRÓ I FERRERO

**UNA APROXIMACIÓ A LA
SITUACIÓ DELS PROGRAMES
D'IMMERSIÓ LINGÜÍSTICA AL
PAÍS VALENCIÀ**

L'evolució social i política del País on vivim, Europa i el món sencer ens fan preveure que per a tots, però especialment per als xiquets i xiquetes que ara estan en edat escolar, el coneixement d'altres llengües serà imprescindible per a moure's en la seua vida professional. De fet, la Reforma Educativa recentment aprovada a l'Estat espanyol intenta donar resposta a aquesta situació. El coneixement de les llengües pròpies de cada comunitat autònoma, juntament amb la castellana, i la introducció primerenca de les llengües estrangeres ha estat un tema primordial en el plantejament de la Reforma, i l'avançament de l'edat escolar en l'aprenentatge lingüístic n'és una bona mostra.

Aquesta situació, evidentment, no és exclusiva de l'Estat espanyol ni tampoc del País Valencià. En moltes altres zones del món tenen plantejat el repte d'aconseguir que en aquells territoris on es dona un «bilingüisme social», les persones aprenquen correctament i amb els menors costos possibles les dues llengües presents en la comunitat on viuen i, generalment, una tercera llengua estrangera.

I. L'APRENENTATGE BILINGÜE A L'ESTAT ESPANYOL I ARREU DEL MÓN

Quan parlem «d'aprenentatge bilingüe» ens estem referint a una varietat de programes que proporcionen instrucció en dues o més llengües. Aquest aprenentatge

exclou aquelles situacions en què es dona ensenyament «de» la L2 (llengua no habitual de l'alumnat) com a matèria, i no ensenyament «en» la L2.

La majoria dels estats del món tenen ciutadans que pertanyen a llengües i cultures diferents, la qual cosa indica que el multilingüisme és un fenomen general i el monolingüisme una excepció (Arnau 1992: 11). És per això que el coneixement de dues o més llengües partint de la llengua minoritzada o subordinada, i territorialment pròpia, ha estat estudiat i continua sent-ho pels psicolingüistes, i aplicat per molts docents d'arreu del món.

Per això mateix, són molts els països que planifiquen i regulen legalment els drets i deures lingüístics dels seus ciutadans i ciutadanes: uns propicien plans normalitzadors que fan possible i, fins i tot, enriqueixen la convivència lingüística. Altres, pel contrari, persegueixen amb més o menys grau de subtileza la llengua o llengües minoritzades, que no sempre minoritàries, amb una clara finalitat de substitució, marginació i extinció.

Assenyalaré breument alguns exemples i les solucions genèriques a l'àrea educativa que fan alguns dels estats que opten per la primera opció:

a) A l'**Europa Occidental** la tendència més generalitzada és la que es basa en algun d'aquests dos aspectes:

1. *La recuperació de les llengües minoritzades, tant a l'escola com als mitjans de comunicació:* Podríem parlar, aleshores, de *Programes de manteniment de la pròpia llengua i cultura*. Aquests programes van dirigits a les «minories» lingüístiques i culturals i tenen com a objectiu el bilingüisme i el biculturalisme, és a dir, l'aprenentatge de la cultura i la llengua dominant amb el manteniment de la pròpia.

A **Suècia** existeixen algunes iniciatives d'aquest tipus, dirigides principalment a la minoria finesa.

També hi ha exemples de *programes d'immersió* a **Finlàndia** on existeix una iniciativa experimental d'immersió al suec dirigida a escolars de llengua finesa.

2. *L'extensió del bilingüisme a partir de l'aprenentatge de llengües estrangeres* en aquells països on no tenen més d'una llengua pròpia. En aquesta línia anaren les conclusions del Consell de Ministres d'Educació del Consell d'Europa de 4 de juny de 1984 quan afirmaven:

Els estats membres acorden de promoure totes les mesures necessàries per tal que el major nombre possible d'alumnes adquireisca, abans de finalitzar l'escolaritat obligatòria, un coneixement pràctic de dues llengües a més de la seua pròpia.

b) A **Canadà**, la riquesa i els diversos resultats positius dels distints plans d'ensenyament bilingüe per immersió ens mostren un panorama altament suggestiu que ens parla contínuament de les bondats psicopedagògiques i lingüístiques dels diversos camins educatius a seguir en societats amb llengües en contacte. El programa d'im-

sió aplicat a la província canadenca del Quebec per iniciativa d'un grup de pares anglòfons que optaren per un aprenentatge per als seus fills en francès, idioma territorialment propi, va tenir un seguiment científic detallat i minuciós, que va dur a la conclusió inequívoca que aquests xiquets i xiquetes es convertirien al final de la seua escolarització en bilingües funcionals, aconseguint així uns nivells comunicatius en la L2 (francès) molt alts, sense detriment del desenvolupament de l'idioma usat a sa casa –la L1 (anglès)– i sense interferir absolutament en els nous aprenentatges propis de les tasques escolars acadèmiques.

c) A l'Estat espanyol:

Amb tots els matisos que es vulga, Espanya pertany, sens dubte, al grups d'estats més «civilitzats» en aquesta matèria i, des de la Constitució, passant pels Estatuts d'Autonomia i arribant a la Llei Orgànica que regula tota l'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE), s'ha optat pel primer plantejament: «La planificació i regulació dels drets i deures lingüístics per a la recuperació o, si més no, el manteniment de les llengües pròpies minoritzades de les diferents comunitats autònomes amb dues llengües oficials».

Aquesta ha estat l'opció presa per l'Administració Educativa Valenciana, juntament amb la de Catalunya, País Basc, Galícia i Balears (aquesta darrera dintre de territori MEC), amb llengües pròpies diferents a la castellana i on la llengua estrangera s'introduirà com a tercera llengua d'estudi a partir del 2n. cicle de Primària.

II. EL BILINGÜISME ESCOLAR DES DEL PUNT DE VISTA DE L'ADMINISTRACIÓ EDUCATIVA VALENCIANA

L'Administració Educativa Valenciana va optar en la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV)¹ per dos tipus de models genèrics d'educació, ja que la divisió del territori en zones i poblacions històricament valencianoparlants i d'altres castellanoparlants² separa, en principi, l'aplicació d'aquests models quant a la utilització vehicular de les dues llengües oficials en el currículum escolar. Aquesta situació considera l'adopció d'un tipus d'educació *monolingüe* –amb el castellà com a llengua d'instrucció i el valencià³ com a simple matèria d'estudi– per al territori de predomini lingüístic castellà; per al territori de predomini lingüístic valencià, en canvi, planteja un tipus d'educació *bilingüe* –amb el valencià i el castellà com a llengües d'instrucció.

L'educació *bilingüe* s'ha presentat en tots els documents publicats per la Conselleria d'Educació des de l'anomenat *model d'enriquiment*, plantejant-se com l'opció més idònia per estar dissenyat per a tota la comunitat de parlants, no solament per als de llengua minoritzada.

El seu objectiu primordial és que tot l'alumnat –qualsevol que en siga la seua llengua materna– assoleisca un domini efectiu de totes dues llengües, sense perjudici de

(1) Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià.

(2) Articles 35 i 36 de l'esmentada Llei.

(3) En tot l'article anomenarem «valencià» al català parlat al País Valencià per tal de ser coherents amb tota la legislació i documentació publicada en aquest respecte.

l'aprenentatge d'una llengua estrangera en edats ben primerenques, o d'una altra més tard, si s'escau, encara que siga a nivells merament funcionals.

1. Programes d'educació bilingüe:⁴

a) *Programa d'Incorporació Progressiva*, adreçat a l'alumnat del territori de predomini lingüístic valencià —encara que també hi podrien optar els alumnes de predomini lingüístic castellà. El tret definidor n'és l'ús predominant del castellà com a llengua d'instrucció, presentarà unes característiques molt diferents segons que l'alumnat siga majoritàriament valencianoparlant o castellanoparlant. També hi pot variar el grau d'ús del valencià com a llengua d'instrucció, de manera que augmentant el nombre d'àrees que s'imparteixen en aquesta llengua els resultats poden arribar a ser semblants als del programes d'*Ensenyament en Valencià i d'Immersion Lingüística*.

b) *Programa d'Ensenyament en Valencià*, per a l'alumnat majoritàriament valencianoparlant resident al territori de predomini lingüístic valencià. Intenta prestigiar la llengua pròpia dels alumnes emprant-la com a llengua d'instrucció, i augmentar-ne la competència com a base per assolir un domini aprofundit de l'altra llengua oficial.

c) *Programa d'Immersion Lingüística*, adreçat a l'alumnat majoritàriament castellanoparlant que resideix al territori de predomini lingüístic valencià —o castellà si les circumstàncies són favorables—, sobretot al cinturó suburbial de les ciutats amb forta immigració, i que es proposa aconseguir tots els objectius lingüístics i acadèmics mitjançant el canvi de la llengua de la casa a l'escola.

d) *Programa Bàsic*,⁵ adreçat a l'alumnat castellanoparlant del territori de predomini lingüístic castellà. Es proposa dotar-los de competència lingüística en ambdues llengües. Aquest programa només s'imparteix si hi ha voluntarietat per part de les famílies de l'alumnat. L'objectiu rarament s'acompleix.

2. Criteris per definir un programa d'immersió lingüística en el marc educatiu valencià:

2.1.) *Desde la normativa vigent:*

Les lleis per elles mateixes no ho són tot, encara que de vegades són instruments que possibiliten accions de progrés (Sala Bou 1992:22).

La Constitució espanyola de 1978 consagrava l'Estat espanyol com un estat plurilingüe i feia explícita la voluntat de protegir totes les llengües i les cultures. De la Constitució es desprèn que *el coneixement de les dues llengües que conviuen en un territori per part de la gent que hi viu, és un factor fonamental per a la integració lingüística i cultural*. Però serà la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, promulgada en novembre de 1983, la que incorpore definitivament l'obligatorietat del valencià com a àrea curricular i la possibilitat d'utilitzar el valencià com a llengua vehicular de

(4) Situat el marc amb el qual el Sistema Educatiu Valencià es defineix com un sistema educatiu bilingüe, concretaré aquest model en Programes que queden explicitats legalment i amb la normativa que, a aquest efecte, ha publicat la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Així mateix, aplegaré totes les definicions i aplicacions que del programa d'immersió lingüística s'han realitzat amb la finalitat de dotar-lo d'un corpus legislatiu i normatiu que en recolzara l'aplicació.

(5) Encara que, des de l'Administració, queda incorporat com un Programa Bilingüe, no capacita en el coneixement d'ambdues llengües i per tant el considere simplement com a testimonial.

coneixements. Aquesta llei i l'ordenament legal que la desenvolupa seran l'única eina política i jurídica per a normalitzar el valencià en la societat i, alhora, aconseguir la integració cultural i lingüística de tots els valencians i valencianes. Però els drets no serveixen si no els podem exercir; la plena oficialitat de les dues llengües, valencià i castellà, només serà efectiva des de la possibilitat real i quotidiana d'exercir els drets lingüístics individuals i col·lectius. El tractament estatutari de l'oficialitat del valencià és equivalent al del castellà i, com a conseqüència, tots els ciutadans tenen dret a ser instruïts en el seu coneixement i el seu ús.

Tanmateix, és evident que una gran majoria de l'alumnat valencià té el castellà com a llengua familiar habitual, especialment a les grans ciutats: *València, Alacant, Elx...* i aquesta situació dificulta en gran mesura el coneixement i ús del valencià per part de tots els ciutadans i ciutadanes del País Valencià.

La singularitat de la metodologia d'immersió demana una legislació específica que garanteix la continuïtat del programa, la consecució dels objectius previstos pel currículum a aquells alumnes que no tenen el valencià com a llengua familiar habitual i la garantia d'una oferta educativa d'acord amb la demanda creixent que per aquest tipus d'ensenyament sol·liciten les famílies castellanoparlants. Aquesta legislació serà la que desplega l'*Ordre de 23 de novembre de 1990*, per la qual es crea el Programa d'Immersion Lingüística amb les condicions i els recursos per al seu desenvolupament: ⁶

* Ordre de 23 de novembre, 1990, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència que desplega el Decret 79/1984, de 30 de juliol, sobre l'aplicació de la Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià.

Programa d'Immersion Lingüística: programa bilingüe que s'aplica en centres ubicats en zones altament necessitades d'integració lingüística d'acord amb la seua realitat sociolingüística particular, on assisteix majoritàriament alumnat no valencianoparlant que rebrà els seus primers ensenyaments en valencià tot seguint una metodologia activo-comunicativa.

Seràn classificats centres d'immersió lingüística els ubicats en zones altament necessitades d'integració d'acord amb la seua realitat sociolingüística particular, i segons les dades expressades en l'últim padró municipal d'habitants pel que fa al coneixement del valencià.

Per tal de possibilitar l'aplicació correcta de la metodologia comunicativa pròpia del Programa d'Immersion, la Direcció General de Centres i Promoció Educativa d'acord amb la L.O.G.S.E., determinarà el nombre màxim d'alumnes per unitat que, en cap cas, no superarà la *ratio* de 25 alumnes per unitat.

Podem considerar aquesta *Ordre* la norma marc que sustentará i propiciarà un seguit de documents, aprovats i editats per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, que desplegaran la definició i aplicació del programa i que tot seguit passe a relacionar:

(6) Considere interessant i il·lustratiu presentar totes les definicions que des de la mateixa legislació i documents editats per la Conselleria d'Educació des de l'any 1990 han anat arribant als centres, i on s'han concretat més aspectes que necessàriament s'havien d'acomplir per ser classificats com a centres d'immersió lingüística i acollir-se a les mesures que legislativament calia procurar al programa. Aquesta demanda podia partir de les famílies, dels claustres, i fins i tot ofertar-se per instància administrativa.

* Salas i Marín, F. (1991) 8é. *Aniversari de la Llei de valencià, València, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.*

Model d'immersió: consisteix a fer l'ensenyament en valencià en aules on la majoria de l'alumnat és castellanoparlant.

El model habitual serà fer en preescolar i primer cicle de primària l'ensenyament en valencià, per a introduir el castellà –la seua llengua pròpia– a partir de 3r. de primària.

En aquest model és molt important que les famílies estiguen molt motivades, i que l'escola compte amb un projecte que garantezca l'ensenyament total en valencià durant aquests cicles.

També és important que el professorat transmeta missatges comprensibles que alhora fomenten la comunicació amb diferents funcions i en diversitat de contextos, de manera que done a l'alumnat moltes oportunitats de practicar la nova llengua.

* Pascual, V.; Sala, V. (1991) *Un model educatiu per a un sistema escolar amb tres llengües. Proposta organitzativa. València, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.*

Programa d'Immersion: adreçat a alumnes majoritàriament castellanoparlants que resideixen al territori de predomini lingüístic valencià –o castellà, si les circumstàncies són favorables (per exemple en les zones de transició entre els dos territoris)–, sobretot al cinturó suburbial de les urbs de forta immigració, i que es proposa aconseguir tots els objectius lingüístics i acadèmics mitjançant el canvi de llengua de la llar a l'escola.

Zona d'aplicació: territori de predomini lingüístic valencià i, eventualment, zones de transició dins el territori de predomini lingüístic castellà.

Alumnat: d'Educació Infantil i Educació Primària, majoritàriament castellanoparlants.

Objectius Específics:

a) desenvolupament total de la llengua pròpia, domini funcional de la segona llengua i la major competència possible en la llengua estrangera;

b) resultats acadèmics iguals o superiors als de les classes monolingües;

c) desenvolupament cognitiu, creativitat lingüística i pensament divergent superiors al de les classes en una sola llengua.

d) conducta psicosocial positiva.

-Llengua primera d'instrucció: valencià.

-Llengua d'iniciació a la lectoescriptura: valencià.

-Introducció del castellà: a 3r. d'Educació Primària, treballant alhora la competència oral i la lectoescriptura.

-Introducció de la llengua estrangera: al 3r. nivell de l'Educació Primària, tan bon punt els alumnes hauran assolit la lectoescriptura en la llengua d'instrucció. Mentre treballen la lectura i l'escriptura en castellà, les activitats en anglés o francés seran

exclusivament orals. Més tard, amb ple domini lectoescriptor en valencià i en castellà, s'iniciarà el procés sistemàtic de lectoescriptura en la llengua estrangera.

-Ús vehicular del valencià i del castellà: ensenyament total en valencià a l'Educació Infantil i al Cicle 1r. d'Educació Primària. El mateix al 2n. Cicle i al 3r. Cicle, tret del temps dedicat a l'ensenyament del castellà i de l'anglès o francès.

-Metodologia: basada en una motivació positiva envers l'aprenentatge de la L2; activitats que propicien l'adquisició de la L2 en contextos comunicatius i amb tasques coronades sempre per l'èxit; *input* sempre comprensible que permet a l'aprenent formar-se intuïcions sobre com funciona la llengua, construir-ne les regles i adquirir-ne el vocabulari; utilització de la llengua de manera natural com a vehicle de comunicació –per parlar de coses i per fer coses relacionades amb els continguts del *currículum*, sempre dins un aprenentatge contextualitzat, ben estructurat i amb molt de suport visual.

-Professorat: sempre personal molt qualificat i bilingüe durant tota l'etapa d'Educació Infantil i Educació Primària.

Les mateixes variables que han condicionat el programa seran les que serviran per concretar les característiques del seu Disseny Particular, disseny que vindrà més explícit en altres documents i legislació que la Conselleria anirà publicant posteriorment. Com a punts genèrics de cada Programa hi caldrà especificar:

a) Objectius específics:

-Lingüístics (domini pretés de les dues llengües).

-Cognitivoinstructius.

-Socioafectius (respecte mutu entre cultures).

b) Moment d'introducció de la lectoescriptura en cadascuna de les tres llengües al llarg de les diferents etapes.

c) Tractament que cal donar a la 2a. i 3a. llengua abans que no arribe el moment de treballar-les a nivell escrit.

d) Proporció d'àrees impartides en valencià i castellà en cadascuna de les diferents etapes.

e) Metodologia:

-Enfocament didàctic de cadascuna de les tres llengües.

-Tractament de la llengua en les diferents àrees d'estudi.

* **El Decret 20/1992, de 17 de febrer, del Govern Valencià, pel qual estableix el currículum de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana (DOGV. 1728 de 20-2-1992).** A l'Article sisé, punt 2. preveu que «la metodologia pròpia del Programa d'Immersion, com a programa lingüístic específic, comporta l'ajornament de la introducció de l'àrea castellà (llengua i literatura) fins el 2n. cicle d'aquesta etapa».

* Ordre de 29 de juny de 1992, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, per la qual s'aproven les instruccions que regulen l'organització i funcionament dels centres docents que depenen de l'esmentada Conselleria. Assenyala que:

Els horaris dels centres que tinguen autoritzat el programa d'immersió, com a programa lingüístic específic, s'adaptaran de manera que, d'acord amb el que preveu l'article 6.2 del Decret 20/1992, de 17 de febrer, i amb el seu projecte educatiu aprovat, puguen posposar la introducció de l'àrea de *Castellà: llengua i literatura*, fins el segon cicle de l'Educació Primària⁷

* Resolució de 30 de juny/1992, de les Direccions Generals d'Ordenació i Innovació Educativa, de Centres i Promoció Educativa i de Règim Econòmic i de Personal per la qual es dicten instruccions complementàries per a l'organització i funcionament dels centres docents mantinguts amb fons públics i que depenen de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana. En l'apartat 2, *Programes d'educació bilingüe* planteja:

2.1. Programa d'immersió lingüística i Programa d'ensenyament en valencià: Els centres que fan ensenyament en valencià o que estan incorporats al programa d'immersió lingüística, els quals compten amb recursos personals, destinaran aquests a la realització de les accions específiques previstes en el programa aprovat.

Els equips directius establiran les mesures organitzatives oportunes per tal de garantir la coordinació dels mestres de suport adscrits al programa d'immersió, amb l'assessoria de didàctica del valencià.

La direcció dels centres que realitzen aquests Programes manifestaran al Servei d'Ensenyament del Valencià les necessitats específiques que puguen ocasionar en el centre, per tal que aquestes siguen incorporades, quan siga de la seua competència, al pla d'actuació de l'assessoria didàctica del valencià.

* Equip Programa de Reforma (1993) *Projecte Curricular d'Educació Primària, València, Col·lecció «Materials per al desenvolupament curricular», Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.* El document assenyala al punt 1.2. «Elaboració del Projecte Curricular d'etapa en el marc del programa d'educació bilingüe per què s'opte», el següent:

a) Programa d'immersió, dirigit a alumnes majoritàriament castellanoparlants. El valencià és la primera llengua escolar i s'introdueix progressivament el castellà. S'utilitza una metodologia específica que permet a l'alumnat beneficiar-se dels avantatges d'un aprenentatge primerenc de les dues llengües.

(7) Aquesta mateixa redacció es preveuà posteriorment a l'article 10 de l'Ordre de 21 de juliol de 1992, que regula l'elaboració del projecte curricular i l'horari de l'Educació Primària.

Aquesta metodologia es basa en: 1) acusat tractament de la motivació cap a l'aprenentatge de la segona llengua; 2) la contextualització de les activitats d'aprenentatge en marcs comunicatius reals en què l'ús lingüístic afluesca de manera natural com a vehicle de comunicació i on l'èxit en la resolució estiga assegurat; 3) la utilització de textos comprensibles que permeten a l'escolar intuir el funcionament de la llengua, construir les regles i adquirir el vocabulari adequat.

* En un altre document de suport a l'elaboració del Disseny Particular del Programa d'Educació Bilingüe, que els centres han d'elaborar d'acord amb la normativa abans esmentada, editat també per la Conselleria d'Educació –**S.E.D.E.V.(1993) Una proposta de planificació educativa dins el model d'enriquiment d'educació bilingüe en el sistema escolar valencià, València, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència**–, va concretant-se el programa en exemplificacions que el professorat podrà utilitzar d'acord amb les particulars característiques sociolingüístiques de cada centre:

-Composició d'alumnes: majoritàriament castellanoparlants.

-Llengua base d'aprenentatge: el valencià.

-Temps relatiu a les L2 i L1: La incorporació del castellà s'ajorna fins al 2n. o 3r. de Primària, en què comença el seu tractament com a àrea i el seu ús progressiu com a llengua d'instrucció que, en acabar aquesta etapa, pot arribar a ser del 60% dels continguts del currículum.

* L'última normativa apareguda fins ara referent als programes d'immersió lingüística és l'**Ordre de 12 de maig de 1994 de la Conselleria d'Educació i Ciència per la qual es regulen el projecte educatiu i l'horari dels centres d'immersió lingüística**.

Aquesta normativa assenyala que per al curs 1994/95 els alumnes que encetaren aquests programes lingüístics el curs 1990/91 en Preescolar iniciaran el segon cicle d'Educació Primària i que, per tant, es fa necessària la regulació de l'acompliment del nombre mínim d'hores de l'àrea de *Castellà: llengua i literatura*, per la qual cosa demana als centres que han optat per aquest programa que incloguen al seu projecte educatiu, dintre del disseny particular del programa:

1. La proporcionalitat de l'ús vehicular del valencià i del castellà com a llengües d'instrucció.

2. L'horari de les diferents àrees, als diferents cicles, tot respectant el nombre d'hores que per cada àrea s'estableix a l'annex II del Reial Decret 1006/1991.

Pel que fa a l'horari de l'àrea de Castellà: llengua i literatura, el disseny particular del programa de cada centre podrà optar per una de les possibilitats següents:

1) Opció A:

- Segon Cicle d'Educació Primària: 280 hores (4 hores setmanals).

- Tercer Cicle d'Educació Primària: 280 hores (4 hores setmanals).

2) Opció B:

Qualsevol altra distribució horària que incloga un mínim de 525 hores per a l'àrea de Castellà: llengua i literatura al llarg de l'Educació Primària.⁸

2.2.) *Des de la comunitat educativa:*

Considerant tota la informació (legislació, resolucions, instruccions...) que acabe d'assenyalar: *Què és, aleshores, un programa d'immersió per als centres escolars que l'han d'aplicar i les famílies que hi han d'optar? Està realment clar el que es pretén amb un programa educatiu d'aquestes característiques?*

La més explícita de les característiques que distingeix una experiència escolar d'aquest tipus és el fet que bona part de les interaccions i activitats escolars hi són vehiculades a través d'una llengua que no és la familiar de l'alumnat. Aquesta situació, si tenim una perspectiva històrica bastant recent, no sembla que siga una característica educativa nova, durant molts anys l'alumnat de l'Estat espanyol va rebre l'ensenyança exclusivament en castellà...

Per què considerem, doncs, els programes d'immersió com una experiència escolar nova? En què consisteix aquesta pretesa novetat? Quina és la diferència entre això que ara anomenem immersió i moltes d'aquelles altres situacions amb canvi de llengua entre la llar i l'escola?

Investigadors de tot el món han analitzat nombrosos programes escolars desenvolupats a través de dues o més llengües. Si bé aquests estudis no són encara concloents respecte a totes les variables analitzades, sí que en tots ells apareix un argument comú:

Els nivells de coneixements assolits respecte a la llengua familiar, una segona llengua i fins i tot una tercera, no són sempre conseqüència directa del nombre d'hores que l'escola hi haja dedicat ... Un programa es bi o plurilingüe en la mesura que els seus alumnes adquireixen aquestes llengües a la fi del cicle educatiu. La novetat està en els criteris mesurats a l'hora de plantejar-se el canvi de llengua (...),

tal com ha estat plantejat recurrentment per diversos especialistes en el tema (Artigal 1989: 18).

Per aquesta raó, aspectes com els que assenyalaré són fonamentals per a una bona aplicació del programa:

a) La presència social i l'estatus de la llengua de casa no s'han de sentir mai amenaçats pel fet d'assistir a un ensenyament en una llengua diferent a la que habitualment utilitzen en l'àmbit familiar.

(8) Fins ací tota la normativa oficial –textos legals, instruccions i documents editats per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència– apareguda entre els anys 1990-1994 i que ha anat regulant i clarificant l'aplicació dels Programes d'Immersion al País Valencià.

b) Les actituds d'alumnes i pares envers la pròpia llengua de casa i la nova de l'escola sempre han de ser positives.

c) La qualitat de les interaccions que tant el professorat com l'alumnat vehiculen a través de la nova llengua seran realitat sempre que les tècniques i els tractaments pedagògics siguem els adequats per a un programa d'aquestes característiques.

El plantejament d'immersió lingüística parteix del fet que una llengua s'aprèn en la mesura que s'usa en relació a altres coses.

Com es pot aprendre una llengua des del seu ús si aquesta nova llengua no es coneix? Com és possible aprendre coses si no es coneix la llengua que vehicula les activitats d'ensenyament-aprenentatge que es realitzen a l'aula?

Evidentment aquestes dues qüestions són encertades en la mesura que el sentit comú ens porta a pensar que, en definitiva, com indiquen Serra i Vila (1992: 26):

l'educació bilingüe des d'aquestes premisses condueix a un carreró sense sortida ja que si no s'entén res tampoc no s'aprèn res i, conseqüentment amb això, hom podria pensar que els xiquets i xiquetes la llengua familiar del quals no coincideix amb la de l'escola estarien condemnats al fracàs escolar. D'altra banda, el mateix sentit comú ens diu que si a dibuixar s'aprèn dibuixant i a caminar, caminant, no sembla tampoc massa agosarat pensar que a parlar i a escriure s'aprèn parlant i escrivint sobre les nostres coses, necessitats i interessos.

Òbviament, res de tot això no ho aprenem a fer sols sinó que algú que en sap més que nosaltres ens guia en aquest procés.

Aleshores, què ha de procurar i esperar la comunitat escolar d'un programa d'immersió lingüística? Des del meu punt de vista:

* *Una decidida aposta per la Normalització Lingüística del nostre País.* Sabem que la normalització no és responsabilitat exclusiva del Sistema Educatiu, però aquest té un paper fonamental en la formació del coneixement, domini i ús que de la llengua faran les futures generacions. L'escola es converteix així en un àmbit privilegiat de consciència i recuperació lingüística i cultural i, ensems amb això, en instrument fonamental de canvi dins la societat.

* Si la immersió es fa bé, és *una oportunitat per esdevenir individus plurilingües i multiculturals.*

* Que l'alumnat que hi assisteix, a més de tenir una excel·lent competència en ambdues llengües, tinga *una actitud més positiva davant el fet diferencial lingüístic*, ja que aquest ensenyament, per a l'alumnat que té el castellà com a llengua habitual, és l'únic no discriminatori lingüísticament per la raó expressada anteriorment.

III. IMPLANTACIÓ I EVOLUCIÓ DEL PROGRAMA D'IMMERSIÓ: PERSPECTIVA HISTÒRICA

No podem parlar del que ha significat la implantació i evolució dels *programes d'immersió lingüística al País Valencià* sense una mínima perspectiva històrica que faça més entenedor el moment en què s'aprova la L.U.E.V. i quina era aleshores la situació sociolingüística en el nostre País.

Abans de 1983 la presència de la llengua a l'ensenyament no passava de ser simbòlica o, si ho preferiu, de resistència.

Així podem dir que a partir del curs 83-84 la introducció de la llengua a l'ensenyament es generalitza, encara que no ho fa al mateix ritme en tots els centres, localitats i comarques valencianes. A hores d'ara, encara resten centres on el valencià s'imparteix per sota dels horaris legals i, fins i tot, hi ha grups d'alumnes que no en reben cap classe: preescolars, segona etapa... depèn per on comencen, si tenen prou professorat reciclat, etc.

En el curs 83-84, 10 centres de les comarques més valencianitzades aproven llurs plans específics per a l'ensenyament en valencià, i a partir d'aquell any el nombre d'escoles valencianes creix cada curs de manera progressiva. A les comarques on la reculada de l'ús social de la llengua ha estat més intensa el procés és molt més lent i irregular. Serà en aquests nuclis urbans on prendrà cos una demanda social, minoritària però significativa.

Assabentats educadors i famílies que l'ensenyament assignaturitzat de la llengua no dota els alumnes de suficient competència lingüística i comunicativa, demanden un model d'escolarització que propicie, diguem-ho així, un «bilingüisme actiu». Tal sensibilitat fou recollida per l'Administració Educativa Valenciana des del Servei d'Ensenyament del Valencià, que ja coneixia l'experiència d'altres comunitats bilingües de l'Estat espanyol, i la va dur als diversos nivells de l'Administració Educativa per tal de fer possible una oferta que es generalitzara en tots els municipis de les comarques valencianes on l'ús social de la llengua havia retrocedit de manera alarmant en els darrers decennis.

Malgrat tota la legislació que possibilitava l'aplicació dels programes d'immersió lingüística a pobles i comarques frontereres amb aquelles històricament castellanoparlants, així com a comarques «mixtes» –on les poblacions, tot i pertànyer a una mateixa comarca, unes són castellanoparlants i les altres valencianoparlants–, la generalització d'aquest ensenyament es veia molt llunyana. Hi havia una raó molt concreta: «L'ensenyament en valencià s'havia defensat i es continuava defensant, exclusivament, com un ensenyament en la llengua materna».

Aquests arguments no ens eren vàlids –concretament a la comarca del Baix Vinalopó. Possiblement a Crevillent i Santa Pola podrien funcionar, encara més al Camp d'Elx, amb un percentatge del 65% de valencianoparlants, però es donava i

encara es dona la contradicció de l'autoodi a la pròpia llengua, difícil d'esborrar després de tants anys abocats cap a la castellanització, considerada com a símbol de progrés cultural i sobretot social.

Va ser a Elx –ciutat eminentment industrial, amb un índex d'immigració molt elevat durant els últims trenta anys segons les dades facilitades pel cens de l'any 83 quant a la situació lingüística (únicament el 34% de la població era valencianoparlant, aquestes dades a hores d'ara no han canviat substancialment segons el cens de 1991)– on, durant el curs 84-85, a través d'uns articles apareguts en revistes especialitzades, en què s'informava sobre els bons resultats que els Programes d'Immersion Lingüística tenien a Catalunya i al País Basc, autonomies amb dues llengües oficials, així com de les investigacions fetes al Quebec i a d'altres països europeus, ens plantegem la necessitat de documentar-nos sobre aquest tema, pensant en la possibilitat d'una alternativa d'accés a l'ensenyament en valencià dels xiquets i xiquetes no-valencianoparlants d'aquesta comarca i, per suposat, de totes aquelles zones que sociolingüísticament tenen unes condicions semblants. És així com des del *Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià*, mitjançant el treball informatiu del *coordinador per a l'ensenyament del valencià*, plantegem una campanya informativa a tota la comunitat educativa, recolzada per l'*Ajuntament d'Elx*, que tot seguit dona els seus resultats amb l'inici dels Primers Programes d'Immersion Lingüística.

El temps ens ha donat la raó i aquella iniciativa que es prengué durant el curs 85-86 en una *Escola Infantil Municipal d'Elx*, «Don Julio», i que continuà l'any següent en tres *Escoles Infantils Municipals* –«Don Crispín», «Don Honorio» i «Els Xiquets»– i dues *Escoles Públiques* –«Blasco Ibáñez» i «El Palmeral»–, ha fet possible que durant el curs 96-97, 11 anys després, hi haja 151 escoles en tot el País Valencià on 19.600 alumnes d'ensenyament primari assisteixen a Programes d'Immersion Lingüística.

Des d'aquest programa, a les poblacions que tenien oferta d'Escoles Infantils, ja foren municipals o de Conselleria, es va procurar treballar possibilitant als xiquets i xiquetes de 2 i 3 anys un bilingüisme precoç, des del contacte al més aviat possible amb la llengua de l'escola, en el nostre cas el valencià. I així va ser com a ciutats com Elx i Alacant, les seues escoles municipals i posteriorment una escola infantil de Conselleria van ser fonamentals per a la continuïtat de l'oferta en les escoles de primària, ja que era d'on partia la demanda que, posteriorment, tindrien els centres públics.

Segons les dades del curs 93-94, d'un total de 53 escoles infantils consultades, 42 municipals i 11 de Conselleria, 29 ofertaven ensenyament en valencià, 14 el programa d'immersió lingüística i 10 ensenyament exclusivament en castellà.

Les dades adjuntes il·lustren l'oferta que, des de les escoles que pertanyen a la Conselleria d'Educació o són de propietat municipal, es realitza d'aquests programes.

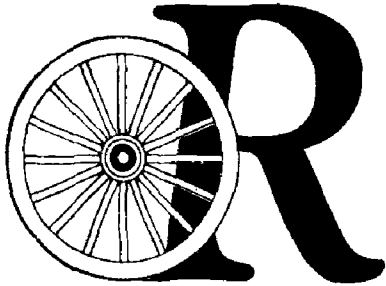
Escoles infantils		Total consultades	Ensenyament en valencià	Immersion lingüística	Ensenyament en castellà
Municipals	*A.	13	4	7	2
	*V.	25	18	5	2
	*C.	4	4	0	0
Conselleria	C.	2	0	0	0
	A.	4	1	2	1
	V.	5	2	0	3
% Totals País Valencià		53 ⁹ / 82% del total	29 / 50%	14 / 24%	10 / 17,2%

* A: Alacant; V: València; C: Castelló.

IV. CONCLUSIONS

Estatus de la llengua de casa, actitud i motivació respecte a la llengua de l'escola, i adequat tractament pedagògic, són tres requisits, no únics però sí bàsics i indispensables, per a un programa de canvi de llengua enriquidor i eficaç. No obstant això, no hem d'oblidar que una opció escolar amb canvi de llengua no és mai una opció solament lingüística. Té sempre una dimensió social, respon a una intenció d'aquells que

(9) La totalitat d'escoles infantils de Conselleria d'Educació i municipals és de 58, la qual cosa representa que han contestat aproximadament el 91% del total.

l'assumeixen i la proposen. Tota decisió entorn dels objectius lingüístics de l'ensenyament és sempre sensible a un context social i a unes intencions personals i col·lectives. La llengua és un dels instruments més eficaços amb què homes i dones construïm la nostra identitat personal i la nostra pertinença a un grup. Per això, en una societat com la nostra, que té una llengua pròpia minoritzada i que, si més no, alguns i algunes tenim la voluntat de recuperar, el programa d'immersió esdevé un instrument molt potent per aconseguir-ho, sempre que es donen els requisits indicats anteriorment. Amb altres paraules: respecte als programes d'immersió la voluntat política és sempre essencial, per si sola mai no és suficient ni en un sentit ni en un altre. Altres consideracions sociològiques, psicològiques i pedagògiques són inevitablement necessàries.

TUDI TORRÓ I FERRERO
Direcció Territorial Educativa (Alacant)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARNAU, J., COMET, C., SERRA, J. M. & VILA, I. (1992) *La Educación Bilingüe*, Barcelona, ICE/Horsori.
- ARTIGAL, J. M. (1989) *La Immersió a Catalunya. Consideracions psicolingüístiques i socio-lingüístiques*, Vic, Eumo Editorial.
- BROTONS, V. & TORRÓ, T. (1995) *Els programes d'immersió als territoris de llengua catalana*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- BRUNER, J. (1988) *La parla dels infants*, Vic, Eumo Editorial.
- MACKAY, W. F., MCRAE, K. D., VAN DE CRAEN, P., VILETTA, R., NINYOLES, R. LL., VERNET, J. & RAMÓN, O. (1994) *¿Un Estado, una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*, Barcelona, Octaedro Universidad.
- PASCUAL, V. & SALA, V. (1991) *Un model educatiu per a un sistema escolar amb tres llengües*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.
- SERRA, J. M. (1989) «Resultados académicos y desarrollo cognitivo en un programa de inmersión dirigido a escolares de nivel socio-cultural bajo», *Infancia y Aprendizaje* 47, pàgs. 55-64.
- Suport a l'ensenyament del valencià (1992) *El Programa d'Immersió*, Monogràfic 8, València, Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació i Ciència.
- Suport a l'ensenyament del valencià (1993) *Una proposta de planificació educativa dins el model d'enriquiment d'educació bilingüe en el sistema escolar valencià*, Monogràfic 5, València, Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació i Ciència.
- VILA, I. (1981) *Adquisició i desenvolupament del llenguatge*, Barcelona, Graó.